

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кафедра китайської філології

Курсова робота з китайської філології

на тему:

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВСТАВНИХ СЛІВ МІЖ КИТАЙСЬКОЮ Й
УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТІВ НОВИННОГО
ДИСКУРСУ**

Студента IV курсу

групи Пкит 05-19

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Китайська мова і література та переклад,

західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.065 Східні мови

та літератури (переклад включно),

перша — китайська

Савченка Михайла Володимировича

Науковий керівник:

к. ф. н., доц. Костанда І.О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВСТАВНИХ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ І КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ	
1.1. Поняття вставних слів та вставлених конструкцій в українській мові.....	5
1.2. Теоретичні аспекти вивчення вставних слів в китайській мові.....	8
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВСТАВНИХ СЛІВ МІЖ КИТАЙСЬКОЮ Й УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТІВ НОВИННОГО ДИСКУРСУ	
2.1. Прагматичний та синтаксичний аспекти функціонування вставних слів у текстах новинного дискурсу	18
2.2. Порівняльне дослідження китайських і українських вставних слів та конструкцій в аспекті перекладацьких трансформацій.....	24
Висновки до розділу 2	30
ВИСНОВКИ	31
АНОТАЦІЯ	33
论文摘要	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35

ВСТУП

Інтерес до вивчення вставних слів і вставлених конструкцій в лінгвістичній науці неспинно зростає, що пояснюється підвищеною в останні десятиріччя цікавістю мовознавців до вивчення питань прагматики і ролі мовця у комунікативних ситуаціях. В даному контексті йдеться про можливості за допомогою мовленнєвих засобів формувати висловлювання, означувати поняття, повідомляти факти та впливати на співрозмовника.

Вставні слова й вставлені конструкції ретельно досліджувались і в українському, і в китайському мовознавстві. Однак порівняльні дослідження цих мовних одиниць між китайською й українською мовами досі залишаються поза увагою лінгвістів.

Актуальність роботи обумовлена відсутністю порівняльних досліджень вставних одиниць між китайською та українською мовами. З переходом лінгвістичних досліджень у антропоцентричну парадигму й прагненням дослідити мову в прагматичному й функціональному аспектах, тема вставних одиниць набуває підвищеної актуальності.

Метою роботи є дослідити функціональні особливості й специфіку перекладу вставних слів і вставлених конструкцій у китайській та українській мовах. Дана мета передбачає розв'язання таких завдань:

- висвітлити теоретичні засади дослідження вставних слів і вставлених конструкцій в українській і китайській мовах;
- дослідити питання функціонування даних мовних одиниць з точки зору прагматики, синтаксису й семантики;
- використати матеріали текстів новинного дискурсу для аналізу особливостей перекладу вставних одиниць в аспекті перекладацьких трансформацій.

Об'єктом дослідження є вставні слова й вставлені конструкції в контексті їх прагматичного, семантичного й синтаксичного наповнення.

Предметом дослідження є особливості перекладу вставних слів між китайською й українською мовами в текстах новинного дискурсу та комунікативно-прагматичні особливості їх функціонування в поданому контексті.

Методи дослідження включають *описовий метод* для завдань інтерпретації й зіставлення; *контекстуальний аналіз* для дослідження способів вживання мовних одиниць; *комунікативно-прагматичний аналіз* для пошуку зв'язків між мовними одиницями і контекстом їх вживання; *перекладацький аналіз* для виявлення труднощів при відтворенні мовних одиниць мовою перекладу й застосування перекладацьких трансформацій при перекладі.

Теоретичне значення дослідження полягає у вивченні особливостей функціонування вставних слів і вставлених конструкцій у комунікативно-прагматичному аспекті.

Практичне значення полягає у можливості використання матеріалів дослідження у подальшій науковій розробці, викладанні вставних слів китайської мови україномовним студентам, а також перекладі даних мовних одиниць з китайської мови українською.

Матеріалом дослідження є набір текстів новинного дискурсу китайською мовою, відібраних з популярного китайського новинного сайту 新浪新闻 — *xīn làng xīn wén* — news.sina.com.cn.

Структура роботи обумовлена логікою дослідження, що складається зі вступу, теоретичної частини, практичної частини, висновку і списку використаних джерел.

ВСТАВНІ СЛОВА, ВСТАВЛЕНІ КОНСТРУКЦІЇ, КИТАЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД, ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВСТАВНИХ СЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ І КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ

1.1. Поняття вставних слів та вставлених конструкцій в українській мові

Вставні слова та вставні конструкції слугують способом вкладання в дискурс додаткової інформації: ставлення мовця до предмету обговорення, вказання на джерело інформації, оформлення переходу до іншої думки, тощо.

Українські дослідники досить давно приділяють увагу вивченню вставних та вставлених конструкцій. Серед вітчизняних досліджень з вказаної теми можна виділити праці Б. М. Кулика (1961), Л. О. Кадомцевої (1972), З. С. Олійник (2002), А. І. Загнітка (2009), М. Я. Плюща (2009), О. М. Сидоренка (2014) та інших лінгвістів.

Як в зарубіжному, так і в українському мовознавстві вчені розглядають вставні та вставлені конструкції одразу з декількох аспектів: з точки зору синтаксичного положення та ролі в реченні, в аспекті семантичного наповнення; з точки зору пунктуації, інтонування та прагматики.

Разом з достатньою кількістю досліджень на тему вставних слів та конструкцій існує немало запитань, які потребують дискусії. Зокрема, різниться й термінологія, що використовується для позначення даного поняття: вставні слова, вставні одиниці, вставлені компоненти, вставлені звороти, вставлені елементи, прагматичні вставки, тощо. Надалі в дослідженні будемо користуватись терміном “вставні слова і вставлені конструкції”, як найширшим поняттям та найбільш релевантним у контексті порівняльного дослідження між українською й китайською мовами.

Варто також зазначити відсутність чіткого визначення різниці між вставними та вставленими конструкціями в українській мові. Українські лінгвісти Л. О. Кадомцева (1972), А. І. Загнітко (2009), М. Я. Плющ (2009) та О. М. Сидоренко (2014) сходяться на думці про те, що відмінність між зазначеними одиницями мови полягає в площині змісту та синтаксичного зв'язку з іншими членами речення.

Водночас, К. Ф. Шульжук (2004) надає більш чітке визначення різниці між вставними й вставленими конструкціями: “На відміну від вставних слів,

словосполучень і речень, що виражають суб'єктивне ставлення того, хто говорить, до висловленої ним думки, вставлені слова, словосполучення й речення виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які доповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, вказуючи на якість деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формулювання думки”.

З. С. Олійник (2002) визначає спільні риси між вставними й вставленими конструкціями таким чином: вони подібні в функціональному аспекті; виражають суб'єктивну модальність; створюють багаторівневу інформативно-прагматичну структуру; виконують стилістичні функції; розширюють основне речення; вводять категорію модальності; є засобом структурування інформації.

Б. М. Кулик (1961) також розмежовує вставні й вставлені конструкції за цим чинником і зазначає, що вставлені конструкції використовуються для розширення змісту, а вставні — для введення у речення суб'єктивного значення.

Підсумовуючи твердження українських мовознавців, приходимо до висновку, що вставлені конструкції не виражають модального значення й не містять посилань на джерело висловлювання. Натомість, вставлені конструкції розширюють зміст повідомлення, в тому числі за рахунок нових фактів або посилання на джерело висловлювання.

На відміну від українських досліджень, в зарубіжних джерелах поняття вставних та вставлених конструкцій не розмежовуються й носять спільну назву “парантеза” (від грецького parenthesis). В китайській лінгвістиці ці два поняття також об'єднані ширшим терміном 插入语 — *chā rù yǔ* — *вставні слова*.

Розбіжності існують й щодо визначення поняття вставних та вставлених конструкцій. Наведемо декілька тлумачень зазначених мовних одиниць, наведених українськими науковцями:

1) “вставні слова — це слова, що формально не пов'язані з членами речення, не є членами речення і виражають ставлення мовця до висловлюваного або вказують на джерело повідомлення, спосіб словесного оформлення думки, відношення між окремими думками в мовленні тощо” (Русанівський, 1977);

2) “вставні слова, словосполучення і речення – мовні одиниці, що виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і передають модальні значення” (Бевзенко, 2005);

3) “вставні компоненти — мовні одиниці, що виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і виражають різні модальні значення (можливості, сумніву та ін.)” (Шульжук, 2004);

4) “такі конструкції, які вживаються для доповнення, роз’яснення чи уточнення предметного змісту речення” (Пономарів, 2000).

За частиномовною приналежністю вставні та вставлені конструкції в українській мові можуть виступати іменниками, займенниками, дієсловами, числівниками, прикметниками й прислівниками.

Існує декілька версій щодо класифікації вставних та вставлених конструкцій. С. П. Бевзенко поділяє ці мовні одиниці на вісім типів:

1) вставні одиниці для позначення міри реальності: *можливо, мабуть, ймовірно, може, очевидно, здається*;

2) вставні слова для вираження емоцій автора: *на жаль, на щастя, дарма*;

3) вставні конструкції для позначення джерела інформації: *по-моєму, кажуть, з точки зору..., згідно з ..., на мою думку*;

4) вставні компоненти для надання логічності викладу: *по-перше, по-друге, наприклад, однак, проте*;

5) вставні конструкції для привернення уваги: *зверніть увагу, скажімо, уявіть, зрозумійте*;

6) вставні слова для позначення емоційно-експресивного ставлення: *чесно кажучи, даруйте, зізнатись, жартома кажучи*;

7) вставні конструкції для оцінки міри звичності сказаного: *зазвичай, як правило, буває, у крайньому разі*;

8) вставні компоненти для вираження підсумку й логічного завершення змісту сказаного: *отже, у підсумку, виходить, одним словом* (Бевзенко, 2005).

Існує також класифікація вставних та вставлених конструкцій за А. П. Загнітко. Він поділяє дані мовні одиниці на шість типів:

1) вставні одиниці для позначення ймовірності твердження: *мабуть, справді, можливо, очевидно, безумовно*;

2) вставні компоненти для логічного структурування висловлювання: *по-перше, по-друге, таким чином, з цього випливає*;

3) вставні одиниці для введення емоційного компоненту у висловлювання: *на жаль, на щастя, на диво, дарма*;

4) вставні конструкції для позначення джерела вислову: *на думку, згідно з, за повідомленням, як заявляє*;

5) вставні компоненти для позначення характеру висловлювання й оформлення думки: *власне кажучи, так би мовити, іншими словами, інакше кажучи*;

6) вставні слова, словосполучення та речення для привернення уваги реципієнта: *даруйте, дивіться, погляньте, пам'ятаєте* (Загнітко, 2009).

Підсумовуючи, слід зазначити що вставні конструкції виражають суб'єктивну модальність, можуть нести емоційне значення, виражати суб'єктивне ставлення до змісту повідомлення, додавати експресивності висловлюванню, а також привертати увагу реципієнта.

Вставлені конструкції можуть складатись зі слова, словосполучення або речення. Вони виражають об'єктивну модальність, доповнюючи речення додатковим змістом, пояснюючи або узагальнюючи його.

1.2. Теоретичні аспекти вивчення вставних слів в китайській мові

Комплексність теми вставних слів їх велика чисельність та широкий ряд функцій вставних слів і вставлених конструкцій здавна привертала увагу китайських лінгвістів і спонукали до їх вивчення даних мовних одиниць. Цей розділ має на меті надати детальний огляд попередніх досліджень вставних слів у Китаї, сформулювати визначення терміну й надати класифікацію вставних одиниць в китайській мові, щоб сформувати теоретичну базу для порівняльного дослідження.

Як і в українському мовознавстві, китайські науковці не дійшли до консенсусу щодо класифікації та природи вставних слів та вставлених конструкцій, що спричиняє розбіжності в термінології між різними дослідженнями. В опрацьованій нами літературі зустрічаються терміни 独立语 — *dú lì yǔ* — “незалежні одиниці”, 附属成分 — *fù shǔ chéng fēn* — “допоміжні компоненти”, 语用标记 — *yǔ yòng biāo jì* — “маркери дискурсу” та інші. Зазначені вище варіанти об’єднуються під загальним терміном 插入语 — *chā rù yǔ* — *вставні слова*, яким ми будемо послуговуватись в нашому дослідженні.

Процес вивчення вставних слів китайськими лінгвістами продовжується вже близько сотні років і досі триває. В ході досліджень уявлення про природу й походження цих мовних одиниць неодноразово зазнавали змін і уточнень. Китайський лінгвіст Ін Чжичунь виділяє в цьому процесі чотири етапи: 发轫期 — *fā rěn qī* — “період зародження”, 探索期 — *tàn suǒ qī* — “період досліджень”, 奠基期 — *diàn jī qī* — “період заснування”, 创新期 — *chuàng xīn qī* — “період інноваційних досліджень” (殷志纯, 2022).

Розглянемо ці чотири періоди більш детально.

Період з 1920-х до кінця 1940-х років був періодом зародження вивчення вставних слів. Їх називали 插句 — *chā jù* — “вставними реченнями”, 插语法 — *chā yǔ fǎ* — “вставними граматичними елементами”, 独立的成分 — *dú lì de chéng fēn* — “незалежними компонентами”, тощо. Дослідження цієї епохи характеризуються увагою до феномену вставних слів і їх опису з точки зору значення, структури і позиції, не надаючи чіткої характеристики їхньої природи. До того ж, рідко коли всі три аспекти були охоплені в єдиному дослідженні. Лю Фу звернув увагу на явище вставних слів у “Загальній теорії китайської граматики” (刘复, 1921).

Цзінь Чжаоцзи в “Дослідженнях з китайської граматики” згадує два види вставних компонентів: такі, що були відокремлені в реченні, було класифіковано як 插句 — *chā jù* — “вставне речення”, а такі, що існували всередині речення було названо 包孕式 — *bāo yùn shì* — “вкладеними компонентами” (金兆梓, 1921).

Чень Ченцзе вперше виділяє окремо вставні слова, які позначають емоційний стан, і називає їх 感字 — *gǎn zì* — “емоційні слова”. Він вказує, що такі мовні одиниці є незалежними від структури тексту і можуть бути розміщені на початку, в середині і в кінці речення, а також можуть поєднуватись (陈承泽, 1922).

Хе Жун зараховує вигуки до вставних компонентів і заявляє, що такі компоненти не входять у структуру речення, а тому їх коректно називати 独立的成分 — *dú lì de chéng fēn* — “незалежними компонентами” (何容, 1944).

Лю Шусян зазначає, що такі слова є самостійними частинами мови, і що деякі з них не виражають емоцій, а використовуються для привітань і відповідей (吕叔湘, 1944).

Ван Лі вводить нове поняття 插语法 — *chā yǔ fǎ* — “вставних граматичних елементів”, що означає “вставлення в мову слів, які здаються зайвими і не є необхідними”, заявляє про їх незалежність і поділяє на емоційні та значущі (王力, 1944).

Дослідницький період вивчення вставних конструкцій припадає на 1950 – 1960 роки. У тогочасній термінології переважають терміни 插说 — *chā shuō* — “вставлені слова”, 独立成分 — *dú lì chéng fēn* — “незалежні компоненти”, 插入语 — *chā rù yǔ* — “вставні слова”, 附带插说成分 — *fù dài chā shuō chéng fēn* — “допоміжні вставлені компоненти”. На цьому етапі вчені переважно вивчали вставні конструкції з синтаксичної точки зору, досліджуючи їхні структурні типи або порівнюючи їх зі вже відомими синтаксичними елементами. З розвитком наукової думки в даному напрямку поступово увага стала приділятися і значенню вставних компонентів. Крім того, зростала увага до опису позиції вставних конструкцій. До репрезентативних праць і точок зору цього періоду належать роботи Лю Шусяна і Чжу Десі. Вони вважали, що такі мовні одиниці “змінюють структуру речення, вставляючи в нього фразу”, і вказували, що “такий синтаксис існував і в минулому”. Лю Шусян і Чжу Десі розглядали вставні компоненти як синтаксичну категорію. У ході досліджень вони запропонували п'ять пунктів:

1) найпоширенішим прикладом вставних слів є конструкції типу 某某说 — *mǒu mǒu shuō* — “дехто сказав”;

2) такі фрази, як — A 告诉 B 说 — *A gào sù B shuō* — “хтось сказав комусь, що” і 请恕我直说 — *qǐng shù wǒ zhí shuō* — “будь ласка, вибачте за прямоту” також є вставними;

3) деякі вставлені фрази можуть трансформуватись у 附加语 — *fù jiā yǔ* — “додаткові елементи”;

4) найважливіший аспект використання вставних компонентів — не викликати двозначності у вихідній структурі;

5) такі фрази, як 首先是 — *shǒu xiān shì* — “перш за все”, 特别是 — *tè bié shì* — “особливо”, 尤其是 — *yóu qí shì* — “особливо”, 或是 — *huò shì* — “або”, 至少是 — *zhì shǎo shì* — “принаймні”, є як вставними, так і компонентами складних речень (吕叔湘, 朱德熙, 1952).

У своїй книзі “Китайська граматики” Гао Мінкай називає вставні слова 插说 — *chā shuō* — “вставлені слова”, що означає “вставлення в середину речення деякого мовлення, яке структурно з ним не пов’язане”. Слід зазначити, що Гао Мінкай у дослідженнях вставних слів зосередився на двох моментах, а саме на позиції та синтаксичному зв’язку (高名凯, 1957).

Лю Шижу класифікував вставні слова як 附带插说成分 — *fù dài chā shuō chéng fēn* — “допоміжні вставлені компоненти”, один з типів самостійних елементів. Дослідник описував їх як компоненти, які можна переміщувати в різні позиції в реченні, при цьому їх значення може зазнавати змін, а може залишитись без змін (刘世儒, 1956).

Третій період у вивченні вставних конструкцій у китайській лінгвістиці припадає на початок 1960 – кінець 1980 років. Його часто називають “періодом заснування”, оскільки саме праці цієї епохи ознаменували перехід до сучасних підходів у дослідженні вставних слів. В літературі даного часу все частіше з’являється сучасна назва 插入语 — *chā rù yǔ* — “вставні слова”, але й зберігаються терміни 独

立成分 — *dú lì chéng fēn* — “незалежні компоненти” і 独立语 — *dú lì yǔ* — “незалежні слова”, а також вводиться новий термін 穿插语 — *chuān chā yǔ* — “вставлені слова”. Основна увага у вивченні вставних елементів в даному періоді приділялась граматичним аспектам і дослідженням їх практичного вжитку.

Провідним дослідженням вставних слів у даному двадцятиріччі стала книга “Конспекти з граматики для викладання в середній школі” (оригінальна назва — 中学教学语法系统提要 — *zhōng xué jiào xué yǔ fǎ xì tǒng tí yào*, 1984). Автори “Конспектів” поєднують поняття незалежних компонентів (独立成分 — *dú lì chéng fēn*) з поняттями вставних слів (插入语 — *chā rù yǔ*), а також наголошують на їх різниці з іншими граматичними одиницями (суб’єктом, предикатом, додатком, означенням і обставиною), також вказуючи на те що вставні слова можуть не нести сполучникових та інтонаційних функцій і часто можуть розташовуватись посередині речення. Тези з “Конспектів” знайшли розвиток у подальших дослідженнях даного періоду й ознаменували початок дослідження вставних слів одразу в декількох аспектах:

1) на рівні граматичної приналежності: Чен Вандао в праці “Короткий трактат з граматики” (文法简论 — *wén fǎ jiǎn lùn*) розглядає поняття вставних слів (插入语 — *chā rù yǔ*) і вставлених слів (穿插语 — *chuān chā yǔ*) у контексті їх зв’язку з іншими компонентами речення (陈望道, 1978). Ху Фу і Вень Лянь, у праці “Міркування про аналіз речення” (句子分析漫谈 — *jù zǐ fēn xī màn tán*) розмірковують про необхідність розділяти поняття вставних і вставлених слів судячи з їх зв’язку з іншими компонентами речення (胡附, 文炼, 1982);

2) на рівні ролі в тексті: фокус у дослідженнях вставних слів переходить з рівня власне мовної одиниці на рівень цілих розділів і текстів. Так Ляо Цючжун у статті “Сполучні компоненти в сучасних китайських текстах” (现代汉语篇章中的连接成分 — *xiàn dài hàn yǔ piān zhāng zhōng de lián jiē chéng fēn*) дослідив вставні слова саме з точки зору їх використання в побудові текстів (廖秋忠, 1986). Подібними дослідженнями також займався Сін Фуї і дійшов до висновку, що вставні слова

можуть використовуватись для вираження причинності, прикладу, протиставлення, прогресивного та узагальнюючого зв'язку в текстах (邢福义, 1986);

3) на рівні ролі в усному мовленні: з'являються дослідження щодо ролі вставних слів у розмовному дискурсі. Чжао Юаньжен у “Граматиці розмовної китайської мови” (汉语口语语法 — *hàn yǔ kǒu yǔ yǔ fǎ*) згадує про феномен переривання розмовного дискурсу і вставки в нього додаткової думки за допомогою вставних слів (赵元任, 1979);

4) на рівні позиції в реченні: частина вчених зайнялась питаннями позиції вставних слів у реченні. Сін Фуї стверджував про гнучкість позиції вставних слів у реченні і наголошував, що дані мовні елементи зустрічаються і на початку, і в середині, і на кінці речення (邢福义, 1986).

В цілому, саме через багатогранність робіт на тему вставних слів, даний період вважається фундаментальним у історії їх вивчення.

Проміжок часу від 1990 року і дотепер називають періодом інновацій у вивченні вставних слів. Термінологія, притаманна сучасним дослідженням, включає 插入语 — *chā rù yǔ* — “вставні слова”, рідше 独立语 — *dú lì yǔ* — “незалежні слова”. Теперішні дослідження характеризуються ширшими плюралістичними підходами до вивчення питання, зокрема й в прагматичному аспекті. Роботи сучасного періоду не обмежуються вивченням вставних слів виключно як синтаксичної структури, а натомість досліджують питання в рамках комплексного підходу.

Однією з найважливіших робіт сучасного періоду є “Три площини граматики” (三个平面的语法观 — *sān gè píng miàn de yǔ fǎ guān*) авторства Фан Сяо (1996), написана на основі праці 1992 року “Низка питань щодо трьох площин граматичних досліджень” (有关语法研究三个平面的几个问题 — *yǒu guān yǔ fǎ yán jiū sān gè píng miàn de jǐ gè wèn tí*) співавторства Фан Сяо з Ху Юйшу (范晓, 胡裕树, 1992).

У роботі йдеться про нерозривність “трьох площин” — синтаксису, семантики й прагматики, з комбінації яких і будуються речення. Вставні слова в даному контексті розглядаються саме як прагматична надбудова над синтаксично-семантичною структурою, вводячи у речення відтінки припущення (наприклад, 看起

来 — *kàn qǐ lái* — “*виглядає наче*”), впевненості (老实说 — *lǎo shí shuō* — “*по правді кажучи*”), суб’єктивного ставлення (依我看 — *yī wǒ kàn* — “*як на мене*”), тощо. Виходячи з цього, Фан Сяо (1992) характеризує вставні слова як внутрішньореченнєві прагматичні компоненти і стверджує, що вставне слово виступає 附加语 — *fù jiā yǔ* — *адитивом*, тобто таким, що обмежує, модифікує або доповнює 核心语 — *hé xīn yǔ* — *ядро речення*. Пізніше в Фан Сяо (1998) надав класифікацію вставних слів, поділивши їх на п’ять категорій: припущення та оцінки, ствердження та акцентування, вказівки на джерело інформації, міри сприйняття інформації і вставні слова для привернення уваги реципієнта. Згодом з міркуваннями про Фан Сяо про вставні слова як прагматичні компоненти погодився Сін Фуї, а Вень Суолін розвинув цю думку, розглянувши вставні слова як компоненти для задання тону речення й вираження суб’єктивного настрою (温锁林, 2001).

Серед вагомих матеріалів на тему вставних слів у китайській мові можна виділити роботи Іннь Янь (尹研, 2004), Лі Янань (李亚男, 2006), Луо Мейчан (骆美婵, 2006), Го Цінь (郭琴, 2008), Ван Імей (王义梅, 2010), Вей Нінцзе (韦宁杰, 2010), Юй І (余奕, 2010), Го Сіхуа (郭思华, 2011), Цзінь Суцзюань (金素娟, 2011), Ву Цзюсян (吴菊香, 2014), Лі Сюян (李旭阳, 2018) та інші.

Саме в “період інновацій” з’явилися сучасні тлумачення терміну 插入语 — *chā rù yǔ* — “*вставні слова*”. Наведемо декілька визначень даного поняття, запропонованих китайськими мовознавцями.

1) Сін Фуї і Ван Гошенг описують вставні слова як один з типів незалежних компонентів речення, який характеризується відносно незалежною структурою та гнучкою позицією, і вносить у речення додаткове значення (邢福义, 汪国胜, 2016).

2) Хуан Божун і Ляо Сюдун зазначають, що вставні слова є незалежними компонентами речення, передані словом або словосполученням, яке не має структурного зв’язку з попередніми або наступними його складовими. Вставні слова можуть робити зміст речення більш стислим або більш повним, виділяти ставлення мовця до змісту повідомлення і привертати увагу реципієнта (黄伯荣, 廖序东, 1991).

3) Чжан Бін заявляє, що вставні слова є незалежним компонентом речення і виступають особливим елементом у його складі. Вставні слова також називаються незалежними компонентами (独立成分 — *dú lì chéng fēn*) і вставними елементами (插语 — *chā yǔ*) й означають такі слова в реченні, структурно-синтаксично не пов'язані з іншими компонентами, є більш гнучкими в позиції та виконують певну експресивну функцію (张斌, 2008).

4) Лю Шусян і Чжу Десі зазначають що вставні слова використовуються щоб перервати структуру речення і додати в нього фразу. Зазначимо, що дане визначення датується 1952 роком і було сформульоване під впливом порівнянь з західною граматиною (吕叔湘, 朱德熙, 1952).

Також розглянемо декілька класифікацій вставних слів у китайській мові, наведених лінгвістами у різні періоди їх вивчення від більш ранньої до більш зрілої.

За Є Наньсунь, вставні слова поділяються на чотирнадцять категорій:

1) для привернення уваги реципієнта: 你看 — *nǐ kàn* — “погляньте”, 你想 — *nǐ xiǎng* — “подумайте”;

2) для вираження здогадки: 想/看来 — *xiǎng / kàn lái* — “здається/виглядає, що”, 看起来 — *kàn qǐ lái* — “виглядає як”, 说不定 — *shuō bù dìng* — “можливо”;

3) для вираження схвалення: 真的说 — *zhēn de shuō* — “правду кажучи” 说实话 — *shuō shí huà* — “по правді”, 不用说 — *bù yòng shuō* — “само собою”;

4) для вираження міри: 至少 — *zhì shǎo* — “щонайменше”, 充其量 — *chōng qí liáng* — “у кращому випадку”;

5) для вираження суб'єктивності думки: 依我看 — *yī wǒ kàn* — “на мій погляд”;

6) для вираження ставлення до сказаного: 严格说 — *yán gé shuō* — “грубо кажучи”, 说句公道话 — *shuō jù gōng dào huà* — “якщо чесно”;

7) для підсилення емоційності сказаного: 幸亏 — *xìng kuī* — “на щастя”, 好在 — *hǎo zài* — “на щастя”, 可惜 — *kě xī* — “на жаль”;

8) для вказівки на джерело думки: 听说 — *tīng shuō* — “кажуть”, 传说 — *chuán shuō* — “подейкують”;

9) для вказання послідовності: 第一 — *dì yī* — “спершу”, 一則 — *yī zé* — “перше”;

10) для включення, виключення або виділення: 包括 — *bāo kuò* — “включаючи”, 除了 — *chú le* — “окрім”;

11) для уточнення або виправлення: 亦即 — *yì jí* — “також”;

12) для доповнення: 此外 — *cǐ wài* — “окрім цього”, 同时 — *tóng shí* — “одночас”, 还有 — *hái yǒu* — “також”;

13) для наведення прикладу: 例如 — *lì rú* — “наприклад”, 比如 — *bǐ rú* — “до прикладу”;

14) для наведення підсумку: 总之 — *zǒng zhī* — “загалом”, 总而言之 — *zǒng ér yán zhī* — “у підсумку” (叶南薰, 1958).

За Хуан Божун і Ляо Сюдун вставні слова поділяються на сім категорій:

1) для ствердження та підкреслення сказаного: 十分明显 — *shí fēn míng xiǎn* — “очевидно”, 毫无疑问 — *háo wú yí wèn* — “безсумнівно”;

2) для вираження припущення та оцінки: 充其量 — *chōng qí liáng* — “у кращому випадку”, 说不定 — *shuō bù dìng* — “можливо”;

3) для вказівки на джерело думки: 据说 — *jù shuō* — “повідомляється”, 听说 — *tīng shuō* — “кажуть”;

4) для привернення уваги реципієнта: 你瞧 — *nǐ qiáo* — “поглянь”, 你看 — *nǐ kàn* — “подивись-но”;

5) для узагальнення: 总之 — *zǒng zhī* — “загалом”;

6) для пояснення або доповнення: 正如 — *zhèng rú* — “для прикладу”, 也就是 — *yě jiù shì* — “з цього випливає, що”;

7) для вираження ставлення до сказаного: 严格地说 — *yán gé dì shuō* — “грубо кажучи”, 不瞒你说 — *bù mán nǐ shuō* — “чесно кажучи” (黄伯荣, 廖序东, 1991).

Висновки до розділу 1

Вставні слова і вставлені конструкції слугують способом вкладання додаткової інформації в мовлення: ставлення мовця до сказаного, посилання на джерело інформації, суб'єктивної емоційної оцінки. Українські мовознавці розглядають вставні слова в аспектах семантики, синтаксису, пунктуації, інтонації та прагматики. Питання про різницю між вставними словами й вставленими конструкціями залишається відкритим і полягає у площині модальності. Існує декілька визначень і класифікацій вставних компонентів, найвідоміші з них наведені в нашій роботі.

Проблеми термінології і класифікації вставних слів наявні й у китайському мовознавстві. Китайські лінгвісти виділяють чотири етапи в дослідженнях вставних слів, починаючи з 1920-х років. Перехід до сучасних методів вивчення вставних слів відбувся відносно недавно, дослідження перейшли в площину синтаксису, семантики й прагматики. Наведено декілька тлумачень терміну 插入语 — *chā rù yǔ* — “вставні слова” та два варіанти їх класифікації.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВСТАВНИХ СЛІВ МІЖ КИТАЙСЬКОЮ Й УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТІВ НОВИННОГО ДИСКУРСУ

2.1. Прагматичний та синтаксичний аспекти функціонування вставних слів у текстах новинного дискурсу

Як впливає з теоретичної частини дослідження, китайські й українські мовознавці сходяться на думці щодо важливості трьох компонентів у дослідженнях вставних слів — синтаксичного, семантичного й прагматичного. У даній частині дослідження сконцентруємось саме на прагматичному і синтаксичному аспектах, щоб з'ясувати особливості функціонування вставних слів на прикладі текстів новинного дискурсу.

Для аналізу функцій вставних слів у текстах новинного дискурсу були відібрані тексти новин китайською мовою з популярного новинного сайту 新浪网 — *xīn làng wǎng* — sina.com. До добірки увійшли новини з шести різних категорій: міжнародні відносини, економіка, військова справа, технології, політика й туризм. Наскільки широкий вибір категорій пояснюється припущенням про те, що тематика текстів впливатиме на вживаність вставних слів у них. Тому в рамках нашого дослідження доцільно розглядати одразу широкий спектр тем.

Розглянемо найчастіші випадки вживання вставних слів у проаналізованих текстах. Найбільш часто вживаними виявились вставні конструкції з 当然 — *dāng rán* — “звісно”, “вочевидь”, “безумовно”. Пригадаємо, що за класифікацією Хуан Божун і Ляо Сюйдун, такі конструкції належать до категорії вставних для ствердження та підкреслення сказаного (黄伯荣, 廖序东, 1991).

Розглянемо приклади їх функціонування в текстах новин.

1) 欧洲大陆自二战后爆发的最大规模军事冲突要解决, 当然少不了中国卓有成效的劝和促谈努力 — *ōu zhōu dà lù zì èr zhàn hòu bào fā de zuì dà guī mó jūn shì chōng tū yào jiě jué , dāng rán shǎo bù liǎo zhōng guó zhuó yǒu chéng xiào de quàn hé*

cù tán nǚ lì — “Вирішення найбільшого військового конфлікту, що спалахнув на європейському континенті з часів Другої світової війни, **безумовно**, залежало від ефективних зусиль Китаю, спрямованих на переконання і сприяння мирним переговорам” (中方点明俄乌冲突, 2023).

В даному випадку 当然 — *dāng rán* використано для надання стверджувальної інтонації зазначеному повідомленню, а також для переконання реципієнта.

2) 者提问时特别介绍, 李辉熟悉相关事务, 将为劝和促谈发挥积极作用。这当然也让国际社会对李辉即将到来的出访与深入沟通, 充满了期待 — *zhè dāng rán yě ràng guó jì shè huì duì lǐ huī jí jiāng dào lái de chū fǎng yǔ shēn rù gōu tōng , chōng mǎn liǎo qī dài* — “На запитання міжнародної спільноти Лі Хуей відповів, що він знайомий з відповідними питаннями і буде відігравати активну роль у переконанні та просуванні мирних переговорів. Це, **безумовно**, змушує міжнародне співтовариство з нетерпінням чекати майбутнього візиту Лі Хуей і поглибленої комунікації” (中方点明俄乌冲突, 2023).

Даний випадок використання 当然 — *dāng rán* співпадає з минулим прикладом у прагматичному аспекті, але різниться в синтаксичному — в даному контексті вставна конструкція з 当然 — *dāng rán* поєднує два речення, доповнюючи оригінальне речення додатковою інформацією.

3) 中方代表要为此作出更大更艰苦的外交沟通与斡旋努力, 当然, 国际社会尤其危机各方更应相向而行, 那些拱火浇油、趁机牟利的国家 — *zhōng fāng dài biǎo yào wéi cǐ zuò chū gēng dà gēng jiǎn kǔ de wài jiāo gōu tōng yǔ wò xuán nǚ lì , dāng rán , guó jì shè huì yóu qí wēi jī gè fāng gēng yīng xiāng xiàng ér xíng , nà xiē gǒng huǒ jiāo yóu 、 chèn jī móu lì de guó jiā* — “Представники Китаю повинні докласти більших і напруженіших дипломатичних комунікаційних і посередницьких зусиль з цією метою, але, **звичайно**, міжнародне співтовариство, особливо сторони кризи, повинні діяти в тому ж напрямку, а ті країни, які підливають масла у вогонь і користуються можливістю отримати вигоду, повинні бути відсторонені від цього процесу” (中方点明俄乌冲突, 2023).

В даному уривку 当然 — *dāng rán* функціонує як вставне слово. Звертаємо увагу на те, як дана мовна одиниця перериває виклад інформації, змінюючи прагматичне наповнення тексту. Автори намагаються підкреслити достовірність повідомлення й надати йому додаткової ваги, що співпадає з комунікативною метою новинного дискурсу: не тільки донести інформацію до реципієнта, а й впливати на його ставлення до об'єкту обговорення за допомогою мовленнєвих засобів.

З подібною метою використовуються й інші вставні слова й конструкції даної категорії. Наприклад, більше половини проаналізованих нами текстів новин містили конструкції з 实际上 — *shí jì shàng* — “у дійсності”, “насправді”. Розглянемо декілька прикладів їх використання:

4) 实际上, 去年开始, 多个城市就已有此类尝试 — *shí jì shàng , qù nián kāi shǐ , duō gè chéng shì jiù yǐ yǒu cǐ lèi cháng shì* — “**Насправді, такі спроби були зроблені в кількох містах з минулого року**” (多地 “尝鲜” 用数字人民币, 2023).

З точки зору прагматики мови, вставна конструкція 实际上 — *shí jì shàng* за функціями схожа на 当然 — *dāng rán* і слугує засобом надання вагомості думці автора, підтвердженню її актуальності й правдивості. З точки зору синтаксису, слід звернути увагу на те, що конструкція 实际上 — *shí jì shàng* має гнучку позицію в реченні, може зустрічатись як на початку речення, так і всередині складного речення. Наприклад:

5) 实际上, 五一的热度, 我在此前数天预订回程车票时就已经察觉了 — *shí jì shàng , wǔ yī de rè dù , wǒ zài cǐ qián shù tiān yù dìng huí chéng chē piào shí jiù yǐ jīng chá jué le* — “**Насправді, першотравневий ажіотаж був відчутний для мене вже тоді, коли я забронював свій зворотній квиток за кілька днів до цього**” (“五一” 出游高峰将至, 2023).

6) 中国元首昨天在通话中再次强调, 这实际上也是自俄乌冲突爆发以来 — *zhōng guó yuán shǒu zuó tiān zài tōng huà zhōng zài cì qiáng diào , zhè shí jì shàng yě shì zì é wǔ chōng tū bào fā yǐ lái* — “У своєму вчорашньому дзвінку глава китайської держави ще раз підкреслив, що це **фактично** та сама ситуація, яка існує з моменту початку російсько-українського конфлікту” (中方点明俄乌冲突, 2023).

Іншою часто вживаною категорією вставних слів і конструкцій в текстах новинного дискурсу є конструкції для вираження суб'єктивності думки, наприклад, *在我看来* — *zài wǒ kàn lái* — “на мою думку”.

7) *在我看来*, 美西方媒体的这种关注报道热度, 正是大国分量大国影响力的具体折射 — *zài wǒ kàn lái , měi xī fāng méi tǐ de zhè zhǒng guān zhù bào dào rè dù , zhèng shì dà guó fēn liáng dà guó yǐng shǎng lì de jù tǐ zhē shè* — “**На мою думку, така увага і висвітлення в американських і західних ЗМІ є конкретним відображенням могутності великих держав**” (中方点明俄乌冲突, 2023).

Вставні конструкції даної категорії слугують засобом розмежування фактів і авторської думки, що є важливим в рамках текстів новинного дискурсу. Синтаксично такі конструкції частіше за все зустрічаються на початку речення, як і в українській мові.

Схожим чином функціонують вставні конструкції формату *对...来说* — *duì ... lái shuō* — “для...”, “по відношенню до...”. Такі конструкції теж вказують на суб'єктивність повідомлення.

8) 中乌领导人通话对欧洲来说是好消息, 而中方将派出中国特使的消息也说明斡旋俄乌和谈的迹象越来越明显 — *zhōng wū lǐng dǎo rén tōng huà duì ōu zhōu lái shuō shì hǎo xiāo xī , ér zhōng fāng jiāng pài chū zhōng guó tè shǐ de xiāo xī yě shuō míng wò xuán é wū hé tán de jì xiàng yuè lái yuè míng xǐn* — “**Дзвінок між китайським та українським лідерами є доброю звісткою для Європи, а новина про те, що Китай надішле свого представника, також вказує на те, що ознаки посередництва у мирних переговорах між росією та Україною стають все чіткішими**” (中国斡旋俄乌和谈, 2023).

Варто зазначити, що такі конструкції також складають інтерес з точки зору перекладацьких трансформацій, тому вони будуть детально розглянуті в наступному підрозділі.

Іншою категорією вставних слів і конструкцій, яка часто використовується в текстах новинного дискурсу, є конструкції для вказівки на джерело думки.

Розглянемо дану категорію на прикладі 据报道 — *jù bào dào* — “згідно з повідомленням”.

9) 据报道, 从3月底开始, 杨飞虎所带的导游团队, 就不断接到外地散客咨询 — *jù bào dào , cóng 3 yuè dǐ kāi shǐ , yáng fēi hǔ suǒ dài de dǎo yóu tuán duì , jiù bù duàn jiē dào wài dì sǎn kè zī xún* — “Згідно з повідомленнями, з кінця березня команда екскурсоводів на чолі з Ян Фейху отримує запити від деяких іноземних клієнтів” (走过疫情三年, 2023).

В рамках новинного дискурсу, такі конструкції вказують на те, що думка не є суб'єктивною, а заснована на певному повідомленні, спостереженні, тощо. Синтаксично конструкції цього типу зустрічаються виключно на початку речення, або можуть міститись всередині головного речення в рамках цитати.

10) 央视记者问: “据报道, 乌克兰总统泽连斯基 4 月 26 日签署总统令, 任命乌前战略工业部部长帕夫洛·里亚比金为新任驻华大使。中方对此有何评论?” — *yāng shì jì zhě wèn jù bào dào wū kè lán zǒng tǒng zé lián sī jī yuè 26 rì qiān shǔ zǒng tǒng líng rèn mìng wū qián zhàn lüè gōng yè bù bù zhǎng pà fū luò lǐ yà bǐ jīn wéi xīn rèn zhù huá dà shǐ zhōng fāng duì cǐ yǒu hé píng lùn* — “Репортер CCTV запитав: «26 квітня президент України Зеленський, як повідомляється, підписав указ про призначення Павла Рябіхіна, колишнього міністра стратегічної промисловості України, новим послом у Китаї. Як на це реагує Китай?»” (中方为什么欢迎乌克兰新任驻华大使, 2023).

За результатами нашого дослідження, іншою широко вживаною категорією вставних слів та конструкцій в новинному дискурсі є такі що слугують для доповнення, наприклад, 此外 — *cǐ wài* — “окрім цього”, “крім того”.

11) 此外, 按照规划目标, 特斯拉要在 2030 年实现 2000 万辆销售目标, 目前的工厂数目还远远不够 — *cǐ wài àn zhào guī huà mù biāo tè sī lǎ yāo zài nián shí xiàn wàn liàng xiāo shòu mù biāo mù qián de gōng chǎng shù mù huán yuǎn yuǎn bú gòu* — “Крім того, поточної кількості заводів недостатньо для досягнення запланованої

компанією Tesla мети — 20 мільйонів проданих одиниць до 2030 року” (韩国要和中国抢超级工厂, 2023).

У даному прикладі 此外 — *cǐ wài* — “окрім цього” функціонує як самостійне вставне слово і послуговує засобом оформлення переходу від однієї тези до наступної. Синтаксично 此外 — *cǐ wài* — “окрім цього” може розташовуватись на початку першого речення абзацу, як зазначено в прикладі вище, або на початку нового речення всередині абзацу, доповнюючи основну тезу.

11) 而放眼亚洲，配套产业链完整，能快速建厂开始交付的，除了中国，可能也只剩下韩国。此外，近年来，韩国新能源车相关供应链也在向美国迁移，韩国与美国，韩企与特斯拉的联系正日益紧密 — *ér fàng yǎn yà zhōu pèi tào chǎn yè liàn wán zhěng néng kuài sù jiàn chǎng kāi shǐ jiāo fù de chú le zhōng guó kě néng yě zhǐ shèng xià hán guó cǐ wài jìn nián lái hán guó xīn néng yuán chē xiāng guān gōng yīng liàn yě zài xiàng měi guó qiān yí hán guó yú měi guó hán qǐ yú tè sī lā de lián xì zhèng rì yì jīn mì* — “Щодо Азії, єдиною країною, яка має повний допоміжний промисловий ланцюжок і може швидко побудувати завод для початку поставок окрім Китаю, є, мабуть, Південна Корея. **Крім того**, останніми роками пов'язаний з новими енергетичними транспортними засобами в Кореї ланцюжок поставок також перемістився до США, і зв'язки між Кореєю і США, а також між корейськими компаніями і Tesla стають все більш тісними” (韩国要和中国抢超级工厂, 2023).

Зазначимо, що вставні конструкції з 此外 — *cǐ wài* — “окрім цього” функціонують для введення додаткових фактів або тез, пов'язаних з попереднім повідомленням. З синтаксичної точки зору схожим чином функціонує вставне слово 可以说 — *kě yǐ shuō* — “іншими словами”, але різниться з ним за прагматичним та семантичним наповненням. 可以说 — *kě yǐ shuō* — “іншими словами” також використовується для доповнення основної думки, але таке доповнення буде стосуватись авторської думки, а не підтверджених фактів. Наприклад:

12) 如果不是中国坚定不移维持与俄乌两国的友好关系，世界将失去和平解决乌克兰危机最重要的一条途径。可以说，中国保持战略定力就是为世界保留了和平

的种子 — *rú guǒ bú shì zhōng guó jiān dìng bù yí wéi chí yú é wū liǎng guó de yǒu hǎo guān xì shì jiè jiāng shī qù hé píng jiě jué wū kè lán wēi jī zuì zhòng yào de yī tiáo tú jìng kě yǐ shuō zhōng guó bǎo chí zhàn lüè dìng lì jiù shì wéi shì jiè bǎo liú le hé píng de zhōng zī* — “Якби Китай не підтримував дружні відносини з росією та Україною, світ втратив би один з найважливіших шляхів до мирного врегулювання української кризи. **Іншими словами**, зберігаючи свою стратегічну рішучість, Китай зберігає перспективи миру для всього світу” (中国斡旋俄乌和谈, 2023).

Проаналізувавши найбільш часто вживані у новинному дискурсі вставні слова та конструкції, можемо використати отриманні знання для порівняльного дослідження даних мовних одиниць в контексті китайської та української мов.

2.2. Порівняльне дослідження китайських і українських вставних слів та конструкцій в аспекті перекладацьких трансформацій

Завдяки аналізу теоретичних матеріалів та практичному дослідженні вживання вставних слів та вставлених конструкцій на прикладі текстів новинного дискурсу нами було встановлено, що дані мовні одиниці слід розглядати з трьох точок зору: прагматичної, синтаксичної та семантичної. Дані три площини також є важливими в аспекті перекладу, адже саме вони впливають на еквівалентність перекладу. З цього випливає, що завдання перекладача при перекладі вставних слів і вставлених конструкцій полягає в аналізі речення й тексту на прагматичному, синтаксичному й семантичному рівнях, а також пошуку еквівалента для відтворення тексту мовою перекладу з залученням перекладацьких трансформацій. Такі трансформації будуть стосуватись лексичного й граматичного рівня, в той же час зберігаючи прагматичний аспект вихідного речення.

У даній частині дослідження послугуватимосся частотністю вставних слів та вставлених конструкцій, отриманою в результаті аналізу текстів новинного дискурсу з минулого підрозділу. Нами були виділені такі найчастіше вживані категорії:

- вставлені конструкції для ствердження та підкреслення сказаного;
- вставлені конструкції для вираження суб'єктивності думки;
- вставні слова та вставлені конструкції для вказівки на джерело інформації;
- вставні слова та вставлені конструкції, що слугують для доповнення.

Розглянемо приклади перекладацьких трансформацій, що вживаються у перекладі вставних конструкцій даних типів з китайської мови українською.

13) 在许多人看来, 随着应用场景不断拓展, 以数字人民币发放的工资使用起来也更加便捷 — *zài xǔ duō rén kàn lai suí zhe yìng yòng chǎng jǐng bú duàn tuò zhǎn yǐ shù zì rén mǐn bì fā fàng de gōng zī shǐ yòng qǐ lai yě gèng jiā biàn jié* — “**На думку багатьох людей, оскільки сфера застосування [цифрових грошей] продовжує розширюватися, отримувати заробітну плату в цифрових юанях стає також простіше**” (多地“尝鲜”用数字人民币, 2023).

В даному випадку вставна конструкція для вираження суб'єктивності думки 在许多人看来 — *zài xǔ duō rén kàn lai* — дослівно “дивлячись з боку багатьох людей” не має прямого відповідника в українській мові, натомість при перекладі вживається прийом модуляції, також відомий як смисловий розвиток — заміна слова або словосполучення мовою перекладу, значення якого можна отримати логічним шляхом з початкового значення. У наведеному вище випадку морфема 看 — *kàn* — “дивитись”, “погляд” трансформується в морфему “думати”.

14) 而对于韩国来说, 想要拿下一座超级工厂, 最大的竞争对手仍是中国 — *ér duì yú hán guó lái shuō xiǎng yào ná xià yī zuò chāo jí gōng chǎng zuì dà de jìng zhēng duì shǒu réng shì zhōng guó* — “**А для Південної Кореї найбільшим конкурентом, який може завадити масштабному виробництву, залишається Китай**” (韩国要和中国抢超级工厂, 2023).

Також зустрічаються випадки, коли для перекладу вставлених конструкцій необхідно залучати граматичні трансформації. Так у зазначеному вище прикладі вставна конструкція 对于韩国来说 — *duì yú hán guó lái shuō* — дослівно “що

стосується Південної Кореї” через відсутність прямого відповідника українською мовою зазнає граматичної заміни прийменником “для”.

15) 实际上, 起码在俄乌冲突的当下, 以及俄乌未能彻底解决边界问题之前, 对乌克兰来说, 欧盟、北约之梦都是黄粱美梦 — *shí jì shàng qǐ mǎ zài é wū chōng tū de dāng xià yǐ jí é wū wèi néng chè dǐ jiě jué biān jiè wèn tí zhī qián duì wū kè lán lái shuō dōu méng běi yuē zhī mèng dū shì huáng liáng měi mèng* — “Фактично, принаймні на даному етапі російсько-українського конфлікту і доти, доки росія і Україна не вирішать питання кордону раз і назавжди, мрія про Європейський Союз і НАТО є нездійсненною для України” (中方为什么欢迎乌克兰新任驻华大使, 2023).

У даному прикладі вжито дві вставлені конструкції: 对乌克兰来说 — *duì wū kè lán lái shuō* — “що стосується України” та 实际上 — *shí jì shàng* — дослівно “у дійсності”. У першому випадку підтверджується наше спостереження щодо граматичної заміни: 对乌克兰来说 — *duì wū kè lán lái shuō* — “для України”. Щодо 实际上 — *shí jì shàng* — “фактично” вдаємось до прийому синтаксичного уподібнення, адже вставне слово “фактично” в українській мові функціонує подібно до китайського еквіваленту на прагматичному, семантичному й синтаксичному рівнях, тому не потребує додаткових трансформацій. Зауважимо, що 实际上 — *shí jì shàng* — “фактично” формально відноситься до вставних слів для ствердження й підкреслення сказаного, але в даному прикладі функціонує для введення суб’єктивної думки автора в контекст. Ця особливість зберігається й в українському еквіваленті.

16) 而正如尹锡悦所说, 韩国在争夺特斯拉工厂上, 有着自己的优势 — *ér zhèng rú yǐn xī yuè suǒ shuō hán guó zài zhēng duó tè sī lā gōng chǎng shàng yǒu zhe zì jǐ de yōu shì* — “І як каже Юн Сок Йоль, Корея має свої переваги в гонці за завод Tesla” (韩国要和中国抢超级工厂, 2023).

У випадку коли морфема 说 — *shuō* — “казати” вживається в рамках вставних конструкцій з 正如 — *zhèng rú* — “як”, в українському перекладі можна вдатись до синтаксичного й лексичного уподібнення без застосування додаткових

трансформацій: 正如尹锡悦所说 — *zhèng rú yǐn xī yuè suǒ shuō* — “як каже Юн Сок Йоль”.

17) 此外, 国内自主品牌入局欧洲, 引起韩国媒体的关注, 韩国业内认为, 中国企业进入欧洲会让当地新能源车市场竞争加剧 — *cǐ wài guó nèi zì zhǔ pǐn pái rù jú ōu zhōu yǐn qǐ hán guó méi tǐ de guān zhù hán guó yè nèi rèn wéi zhōng guó qì yè jìn rù ōu zhōu huì ràng dāng dì xīn néng yuán chē shì chǎng jìng zhēng jiā jù* — “**Крім того, вихід вітчизняних незалежних брендів на європейський ринок привернув увагу корейських ЗМІ, а корейська промисловість вважає, що вихід китайських компаній на європейський ринок посилить конкуренцію на місцевому ринку транспортних засобів на нових джерелах енергії**” (韩国要和中国抢超级工厂, 2023).

Вставні конструкції для доповнення також не викликають труднощів при перекладі з китайської мови на українську, адже здебільшого мають прямі відповідники мовою перекладу. Наприклад, 此外 — *cǐ wài* — “окрім того”. Для таких мовних одиниць адекватним буде вдаватись до синтаксичного уподібнення, зберігаючи їх позицію на початку нового абзацу.

18) 据报道, 双方就中乌关系和乌克兰危机交换了意见 — *jù bào dào shuāng fāng jiù zhōng wū guān xi hé wū kè lán wēi jī jiāo huàn le yì jiàn* — “**Згідно з повідомленням, сторони обмінялися думками щодо китайсько-українських відносин та кризи в Україні**” (中国斡旋俄乌和谈, 2023).

Дещо інша ситуація прослідковується зі вставними конструкціями, що позначають джерело інформації. 据报道 — *jù bào dào* — “згідно з повідомленням” має прямий відповідник українською мовою, тому формально може вживатись в рамках подібної синтаксичної структури. Тим не менш, у випадку з текстами новинного дискурсу більш доцільною буде граматична трансформація з перекладом речення як безособового, що більш притаманно текстам публіцистичного стилю. В даному разі, речення буде звучати так:

19) 据报道, 双方就中乌关系和乌克兰危机交换了意见 — *jù bào dào shuāng fāng jiù zhōng wū guān xi hé wū kè lán wēi jī jiāo huàn le yì jiàn* — “**Повідомляється,**

що сторони обмінялися думками щодо китайсько-українських відносин та кризи в Україні” (中国斡旋俄乌和谈, 2023).

Вставні конструкції на позначення джерела інформації також можуть потребувати ряду лексичних трансформацій при перекладі.

20) 悉尼洛威研究所国际安全计划主任表示, 任何向远程打击能力迈进的举动都会破坏地区关系的稳定, 特别是与邻国和地区伙伴印度尼西亚的关系, 并进一步与中国对抗 — *xī ní luò wēi yán jiū suǒ guó jì ān quán jì huà zhǔ rèn biǎo shì rèn hé xiàng yuǎn chéng dǎ jī néng lì mài jìn de jǔ dòng dū huì pò huài dì qū guān xi de wěn dìng tè bié shì yú lín guó hé dì qū huǒ bàn yǐn dù ní xī yà de guān xi bìng jìn yī bù yú zhōng guó duì kàng* — “Директор Програми міжнародної безпеки Інституту Лоуелла в Сідней, сказав, що будь-який крок у напрямку створення потенціалу для нанесення ударів на великі відстані дестабілізує регіональні відносини, особливо з сусідньою і регіональним партнером Індонезією, і ще більше посилить антагонізм з Китаєм” (九次提到中国, 2023).

Оскільки вжита в даній вставній конструкції морфема 表示 — *biǎo shì* — дослівно “вказувати” в українській мові має інші семантичні відтінки, доцільним буде вдаватися до лексико-семантичної трансформації — смислового розвитку. У даному випадку 表示 — *biǎo shì* — “сказав” виведено логічним шляхом зі значення початкового речення. Така трансформація дозволяє зберегти еквівалентність вставної конструкції на двох інших рівнях — синтаксичному й прагматичному.

Лексичні трансформації також вживаються в перекладі вставних конструкцій для доповнення. Повернемося до вже відомого нам прикладу з минулого розділу.

21) 如果不是中国坚定不移维持与俄乌两国的友好关系, 世界将失去和平解决乌克兰危机最重要的一条途径。可以说, 中国保持战略定力就是为世界保留了和平的种子 — *rú guǒ bú shì zhōng guó jiān dìng bù yí wéi chí yú é wū liǎng guó de yǒu hǎo guān xi shì jiè jiāng shī qù hé píng jiě jué wū kè lán wēi jī zuì zhòng yào de yī tiáo tú jìng kě yǐ shuō zhōng guó bǎo chí zhàn lüè dìng lì jiù shì wéi shì jiè bǎo liú le hé píng de zhōng zi* — “Якби Китай не підтримував дружні відносини з росією та Україною, світ

втратив би один з найважливіших шляхів до мирного врегулювання української кризи. **Іншими словами**, зберігаючи свою стратегічну рішучість, Китай зберігає перспективи миру для всього світу” (中国斡旋俄乌和谈, 2023).

Конструкція 可以说 — *kě yǐ shuō* — дослівно “можна сказати” залишається безособовим реченням при перекладі, але морфема 说 — *shuō* — “казати” зазнає модуляції і її сенс логічно розвивається в морфему “слова”. Таким чином, перекладаємо дану конструкцію як 可以说 — *kě yǐ shuō* — “іншими словами”.

22) 特别是法国总统马克龙访华之后, 欧洲一些国家 更多的人相信中国的诚意, 以及中国的能力 — *tè bié shì fǎ guó zǒng tǒng mǎ kè lóng fǎng huá zhī hòu ōu zhōu yǐ xiē guó jiā gēng duō de rén xiàng xìn zhōng guó de chéng yì yǐ jí zhōng guó de néng lì* — “Все більше людей у деяких європейських країнах переконані у щирості Китаю та його спроможності, особливо після візиту президента Франції Макрона до Китаю” (中方为什么欢迎乌克兰新任驻华大使, 2023).

У проаналізованих нами текстах також зустрічаються випадки, коли вставні конструкції для доповнення потребували одразу декількох трансформацій. В зазначеному вище прикладі 特别是法国总统马克龙访华之后 — *tè bié shì fǎ guó zǒng tǒng mǎ kè lóng fǎng huá zhī hòu* — “особливо після візиту президента Франції Макрона до Китаю” займає місце на початку речення й, згідно з класифікацією китайських мовознавців, є вставленою конструкцією. Однак при перекладі на українську мову така конструкція зазнає спочатку однієї граматичної трансформації — перестановки, тобто зміни порядку розташування компонентів висловлювання або зміни його топікової структури, а згодом зазнає граматичної заміни — вставлена конструкція з мови оригіналу передається відокремленим членом речення “особливо”.

Підсумовуючи результати практичного дослідження, зазначимо, що найчастіше за все в перекладі вставних слів і вставних конструкцій з китайської мови українською зустрічались усі три типи перекладацьких трансформацій: лексико-семантичні, граматичні та лексико-граматичні, а саме модуляція, або смисловий розвиток; граматичні заміни; синтаксичне уподібнення і перестановка.

Варто зазначити, що наше дослідження проведене на матеріалах текстів лише новинного дискурсу, а кількісний і якісний склад вжитих у текстах вставних слів і вставлених конструкцій може різнитись залежно від дискурсу.

Висновки до розділу 2

Встановлено, що дослідження вставних слів та вставлених конструкцій слід проводити з точки зору прагматики, семантики й синтаксису. Для практичного аналізу були відібрані тексти новинного дискурсу в шістьох категоріях. Найбільш вживаними виявились вставні конструкції для підкреслення й підтвердження повідомлення. Доведено, що такі конструкції також слугують способом надання вагомості авторській думці. Їх використання пояснюється прагматичними особливостями текстів новинного дискурсу. У цьому ж аспекті функціонують вставні слова й вставлені конструкції для позначення суб'єктивності думки, вказівки на джерело інформації і для доповнення повідомлення.

Друга частина практичного дослідження містить порівняльний аналіз конструкцій зазначених вище типів між китайською й українською мовами. Порівняння здійснювалось в аспекті перекладацьких трансформацій. Встановлено, що конструкції для вираження суб'єктивності думки перекладаються з допомогою смислового розвитку й граматичних заміни. Конструкції для позначення джерела повідомлення перекладаються через синтаксичне уподібнення, але можуть залучати граматичні й лексичні заміни для дотримання стилістики тексту. Конструкції для доповнення здебільшого перекладаються за допомогою синтаксичного уподібнення, інколи залучаючи граматичні заміни й перестановки. Наведено власні визначення перекладацьких трансформацій у контексті вставних слів і конструкцій.

ВИСНОВКИ

В ході теоретичного дослідження нами було встановлено, що вставні слова і вставлені конструкції слугують способом вкладання додаткової інформації в мовлення. Стало відомо, що українські мовознавці розглядають вставні слова в аспектах семантики, синтаксису, пунктуації, інтонації та прагматики. Питання про різницю між вставними словами й вставленими конструкціями залишається відкритим і полягає у площині модальності. Зазначається, що існує декілька визначень і класифікацій вставних компонентів, найвідоміші з них були наведені в нашій роботі.

Встановлено, що проблеми термінології і класифікації вставних слів наявні й у китайській лінгвістиці. Китайські мовознавці виділяють чотири етапи в дослідженнях вставних слів, починаючи з 1920-х років. Перехід до сучасних методів вивчення вставних слів відбувся у 1980-х роках. Дослідження перейшли в площину синтаксису, семантики й прагматики, що співпадає зі світовими трендами в мовознавстві. Нами було наведено чотири тлумачення терміну 插入语 — *chā rù yǔ* — “вставні слова” та два варіанти їх класифікації.

З’ясовано, що дослідження вставних слів та вставлених конструкцій слід проводити з точки зору прагматики, семантики й синтаксису. Для практичного аналізу були відібрані тексти новинного дискурсу в шістьох категоріях. Виявлено, що найбільш вживаними в текстах поданої тематики є вставні конструкції для підкреслення й підтвердження повідомлення. Доведено, що такі конструкції також слугують способом надання вагомості авторській думці. Їх використання пояснюється прагматичними особливостями текстів новинного дискурсу. У цьому ж аспекті функціонують вставні слова й вставлені конструкції для позначення суб’єктивності думки, вказівки на джерело інформації і для доповнення повідомлення.

Практичне дослідження також містить порівняльний аналіз конструкцій зазначених вище типів між китайською й українською мовами. Порівняльна характеристика надається нами в аспекті перекладацьких трансформацій. Нами виявлено, що конструкції для вираження суб’єктивності думки перекладаються з

допомогою смислового розвитку й граматичних замін. Вставні конструкції для позначення джерела повідомлення перекладаються через синтаксичне уподібнення, але можуть залучати граматичні й лексичні заміни для дотримання стилістики тексту. Вставні конструкції для доповнення здебільшого перекладаються за допомогою синтаксичного уподібнення, інколи залучаючи граматичні заміни й перестановки.

Зауважимо, що наше дослідження засноване на прикладі текстів новинного дискурсу. Оскільки кількісний і якісний склад вжитих у текстах вставних слів і вставлених конструкцій може різнитись залежно від дискурсу. Отже дана тема потребує додаткового дослідження з використанням більшої кількості матеріалів або із залученням більш глибоких методів дослідження, наприклад, корпусного аналізу.

Мету роботи з дослідження функціональних особливості вставних слів і вставлених конструкцій у китайській та українській мовах вважаємо досягнутою. Завдання даного дослідження, а саме з'ясувати теоретичні засади дослідження вставних слів і вставлених конструкцій в українській і китайській мовах; проаналізувати питання функціонування даних мовних одиниць з точки зору прагматики, синтаксису й семантики; використати матеріали текстів новинного дискурсу для аналізу особливостей перекладу вставних одиниць в аспекті перекладацьких трансформацій, вважаємо успішно виконаними.

АНОТАЦІЯ

Вставні слова й вставлені конструкції ретельно досліджувались і в українському, і в китайському мовознавстві. Однак порівняльні дослідження цих мовних одиниць між китайською й українською мовами досі залишалися поза увагою лінгвістів.

Метою роботи є дослідити функціональні особливості й специфіку перекладу вставних слів і вставлених конструкцій у китайській та українській мовах.

Об'єктом дослідження є вставні слова й вставлені конструкції в контексті їх прагматичного, семантичного й синтаксичного наповнення. Предметом дослідження є особливості перекладу вставних слів між китайською й українською мовами в текстах новинного дискурсу та комунікативно-прагматичні особливості їх функціонування в поданому контексті.

Методи дослідження включають описовий метод для завдань інтерпретації й зіставлення; контекстуальний аналіз для дослідження способів вживання мовних одиниць; комунікативно-прагматичний аналіз для пошуку зв'язків між мовними одиницями і контекстом їх вживання; перекладацький аналіз для виявлення труднощів при відтворенні мовних одиниць мовою перекладу й застосування перекладацьких трансформацій при перекладі.

Матеріалом дослідження є набір текстів новинного дискурсу китайською мовою, відібраних з популярного китайського новинного сайту 新浪新闻 — *xīn làng xīn wén* — news.sina.com.cn.

Ключові слова: вставні слова, вставлені конструкції, китайсько-український переклад, прагматичний аспект, перекладацькі трансформації.

论文摘要

在语言科学中，对插入词和插入结构的研究兴趣正在增长，这是因为语言学家对语用学和说话人在交际场合的作用的研究越来越感兴趣。在这种情况下，我们谈论的是使用语言来形成陈述、定义概念、交流事实和影响对话者的能力。

在乌克兰和中国的语言学中都对插入词和插入结构进行了详细的研究。然而，对这些语言单位在汉语和乌克兰语之间的比较研究仍然被语言学家所忽视。

这项工作的现实意义在于缺乏对汉语和乌克兰语之间插入式单元的比较研究。随着语言学研究向人类中心主义范式的过渡，以及从实用性和功能性方面研究语言的愿望，插入单元的话题变得越来越重要。

本研究的目的是研究汉语和乌克兰语中插入词和插入结构的功能特征。这一目标涉及到解决的任务为强调研究乌克兰语和汉语中的插入词和插入结构的理论基础、研究这些语言单位在语用学、句法学和语义学方面的功能、利用新闻话语文本的材料来分析插入式单元在翻译转换方面的特殊性。

研究对象是在语用、语义和句法内容上的插入词和插入结构。研究对象是新闻话语文本中的汉语和乌克兰语之间插入词的翻译特点，以及它们在特定语境中的交际和语用特征。

研究方法包括解释和比较任务的描述法；研究语言单位使用方式的语境分析法；寻找语言单位与使用语境之间联系的交际和语用分析法；找出在目标语言中再现语言单位的困难的翻译分析法，以及翻译中翻译转换的使用。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бевзенко, С. П. (2005). *Сучасна українська мова: Синтаксис*. Київ: Вища школа.
- Дудик, П. С. (2002). *Синтаксис української мови*. Київ: ВЦ Академія.
- Загнітко, А. П. (2009). *Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект*. Донецьк.
- Кадомцева, Л. О. (1972). *Синтаксично ізольовані частини речення. Сучасна українська літературна мова: синтаксис*. Київ: Наук. думка
- Кулик, Б. М. (1961). *Курс сучасної української мови. Частина II. Синтаксис*. Київ: Рад. школа.
- Олійник, З. П. (2002). *Вставні і вставлені компоненти в структурі висловлювання і тексту: дис. канд. філ. наук*. Донецьк.
- Плющ, М. Я. (2009). *Сучасна українська літературна мова*. Київ: Вища школа.
- Пономарів, О. Д. (2000). *Стилістика сучасної української мови: підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти*. Тернопіль: Богдан.
- Русанівський, В. М. (1977). *Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови*. Київ: Мова і час.
- Сидоренко, Л. О. (2014). *Вставні слова, словосполучення, речення. Групи вставних слів і сполучень слів за значенням*. Київ: Освіта та розвиток обдарованої особистості.
- Шульжук, К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови*. Київ: ВЦ Академія.
- 范晓、胡裕树. (1992). 有关语法研究三个平面的几个问题. 中国语文第 4 期.
- 范晓. (1996). 三个平面的语法观. 北京: 北京语言文化大学出版社.
- 郭琴. (2008). 现代汉语插入语多角度考察. 华中师范大学硕上学位论文.
- 郭思华. (2011). 插入语“据说”的语法化与主观化研究. 华中师范大学硕士学位论文.
- 吴菊香. (2014). 现代汉语括入式插说简析. 华中师范大学硕士学位论文.
- 金素娟. (2011). 插入结构的功能分析. 黑龙江大学硕士学位论文.
- 李亚男. (2006). 现代汉语插入语研究. 东北师范大学硕士学位论文.

- 刘复. (1921). *中国语法通论*. 上海: 群益书社.
- 骆美婵. (2006). *主谓插入语的考察*. 华中科技大学硕士学位论文.
- 人民教育出版社中学语文室. (1984). *中学教学语法系统提要*, 北京: 人民教育出版社.
- 王义梅. (2010). *功能视域中的插入语研究*. 黑龙江大学硕士学位论文.
- 韦宁杰. (2010). *插入语的主观性探析*. 上海外国语大学硕士学位论文.
- 温锁林. (2001). *现代汉语语用平面研究*. 北京: 北京图书馆出版社.
- 邢福义. (1986). *语法问题探讨集*. 武汉: 湖北教育出版社.
- 邢福义. (2016). *汉语语法学*. 北京: 商务印书馆.
- 殷志纯. (2022). *现代汉语中的插入语及其对外汉语教学*. 博士学位论文, 华中师范大学.
- 余奕. (2010). *插入语研究*. 湖南师范大学硕士学位论文.
- “五一”出游高峰将至, 各地文旅部门多举措“迎考.” (2023, Квітень 27).
News.sina.com.cn. <https://news.sina.com.cn/gov/2023-04-27/doc-imyrurcc4504948.shtml>
- 多地“尝鲜”用数字人民币发工资 是什么体验? 有何不同? . (2023, Квітень 25).
News.sina.com.cn. <https://news.sina.com.cn/c/2023-04-25/doc-imyrpwqv4495098.shtml>
- 韩国要和中国抢超级工厂? . (2023, Квітень 23). T.cj.sina.cn.
https://k.sina.com.cn/article_7264514723_1b0ffb2a300102135k.html?from=auto
- 九次提到中国, 澳大利亚宣布大规模军改. (2023, Квітень 25). News.sina.com.cn.
<https://news.sina.com.cn/c/2023-04-25/doc-imyrpwqv4527208.shtml>
- 中方点明俄乌冲突三大障碍 有关国家听明白了吗? . (2023, Квітень 28).
News.sina.com.cn. <https://news.sina.com.cn/c/2023-04-28/doc-imyrwtzu7847294.shtml>
- 中方为什么欢迎乌克兰新任驻华大使? . (2023, Квітень 28). News.sina.com.cn.
<https://news.sina.com.cn/c/2023-04-28/doc-imyrwyix2817032.shtml>

中国斡旋俄乌和谈，这国酸了. (2023, Квітень 28). News.sina.com.cn.

<https://news.sina.com.cn/c/2023-04-28/doc-imyrxrfn0241999.shtml>

走过疫情三年，在武汉感受五一“热潮.” (2023, Квітень 29). News.sina.com.cn.

<https://news.sina.com.cn/c/2023-04-29/doc-imyrzuer2357239.shtml>